

PREUS DE SUSCRIPCIÓ

UN TRIMESTRE
Dins Espanya: una pesseta.
Fora d'Espanya: dues pessetes.

ADMINISTRACIÓ:

St. Bernat, 5, Pral. 2.^a
CIUTAT DE MALLORCA

Administrador: Juan Riuort

LA AURORA

Surt cada dissapte per donar ventim i altres erbes a nes qui s'ho guany

A ON LA VENEN?

A Manacor: Ca-mestre Antoni Fie Ferrer, 5.

A Palma: Llibreria d'En Guasp Morey, 6.—Taller d'encuadernacions d'En Francesc Ferrer, Sta. Eulària, 25.—Llibreria de N. Ernest Fran. Brossa.—Llibreria Amengual y Muntaner.

Els Parlamentaris regionalistes al País

Per Catalunya i l'Espanya Gran

La constitució d'Espanya

Al moment d'acabar el nostre mandat parlamentari, de tornar al poble de Catalunya la representació que el poble de Catalunya va confiar-nos, volem cloure la nostra actuació parlant, amb la sinceritat que hem tingut sempre com el nostre primer deure polític, del problema central de la vida espanyola, que actiu i maiobres del Govern o des del Govern omentades agraven i aguditzen.

Quan els fets han plantejat la qüestió colonial amb les seves derivacions internacionals, hem dit tot el nostre pensament sobre aquest problema; quan s'ha presentat el problema militar, l'hem tractat amplemment; quan ha estat hora de parlar de problema polític essencial de la relació dels partits amb la opinió i el Rei, hem proclamat sense reserves tot el sentir nostre; quan la previsió més elemental ha obligat a plantejar els problemes econòmics, ara com sempre, nosaltres els hem posat amb tota la seva complexitat davant de la opinió i davant del poder, i els elements directors de la nostra economia han trobat, com sempre, el nostre concurs més entusiasta.

Tots aquests problemes i tants d'altres concrets que són posats però mai per mai resoltos ni parcialment tan sols en el Parlament espanyol, proclamen l'absoluta ineficàcia, a total infecunditat del Govern d'Espanya, i tots ells, mirant-los, no en la seva concreció episòdica d'un moment, sinó en els antecedents del passat, en les realitats excepcionals, extraordinàries del viure present i en les perspectives del porvenir, es fononen en un problema únic, capitalíssim, enorn del qual volen tots els altres i el qual sense excepció tots ells, polítics, internacionals, econòmics, essencialment depenen: el de la constitució d'Espanya.

El problema fonamental d'Espanya és el problema de la seva constitució. Quan els reis catòlics plebaren en les seves mans tots els reines peninsulars no varen saber donar al nou imperi una construcció que garantís aquell «tanto monta, monta tito Isabel como Fernando»; i faltat d'estructura i coordinació, i per tant de cohesió espiritual, la història d'aquest imperi, que hauria pogut eclipsar el de Roma, és la història d'una decadència, amb un seguit insuperable de repúbliques diplomàtiques, derrotes glorioses, vergonyes administratives i desmembracions incabables: tot el procés de liquidació d'un grandios patrimoni acumulat per un casament i l'etzar afortunat del descobriment de Amèrica.

Mentre els reis ho varen ser tot i enlluernaven els pobles amb l'esplendor de la tradició i l'anagestat d'una significació quasi divina, les nacionalitats preterides i arrecnades, les que no parlaven com parlay el rei, ni hostatjaven habitualment la seva cort, ni tenien ministres i generis, no s'adonaven de la seva humiliació; es creien agenollant-se davant de rei, quan en realitat el rei i els seus tributs i presigis eren l'instrument lissimulat que establia per un dels pobles units la

supremacia, pels altres la servitut política.

Passat l'absolutisme monàrquic, esvaïda en el sentiment popular la santedat de la realesa, consagrada per la transformació d'idees i sentiments la sobirania de les nacions per sobra de la dels reis, els pobles excluits s'han adonat de l'engany, han vist que un dels que eren iguals al fer la unió s'havia apropiat tots els guanys, tots els honors i tots els poders; i passada la ofuscació, afirmen els seus drets conculcats, reivindiquen una situació d'igualtat, obligada per la igualtat de condició amb que varen entrar a formar Espanya.

La qüestió catalana

Quan Catalunya, i els altres dos Estats del seu llinatge Mallorca i València, varen entrar a Espanya, la seva llengua tenia exactament els mateixos drets i preeminències que la llengua castellana, compartint amb el llatí la oficialitat en tota la vida pública interior així com en les relacions internacionals. El nostre Dret civil que ara és batejat de foral i destinat al panteó d'un Apendix, era un Dret tan substantiu, tan comú, com el dret castellà. Els catalans tenien la plena potestat de regir la seva administració interior i un poder legislatiu propi, un parlament català amb totes les seves naturals i obligades seqüències.

Per què avui tenim només que pobres corporacions administratives entregades a l'arbitrarietat d'un poder no català, i una representació parlamentària, anegada en el conjunt d'un parlament general establert, fet i manat fora de Catalunya? Per què les nostres institucions administratives porten els noms i cognoms i la organització i l'impuls d'organismes que no són ni han estat mai de Catalunya, com si no en tinguéssim de propis, del nostre llinatge, il·lustrats per una tradició gloriosíssima? Per què la llengua catalana, llengua de Cort i de Parlament, llengua de la diplomàcia i de lleis, llengua de la ciencia i de la poesia, igual en llinatge i drets a la castellana al fer-se la unió, ha estat, mercès a la unió, desterrada violentament de tota la nostra vida pública, proscripita com una intrusa de son casal propi i encara a cada moment insultada per ministres i funcionaris qualificant-la de dialecte de patois groller destinat com una antigalla inservible a anar-se morint vora la llar domèstica?

Vesteixi's com se vulgui per amagarlo, el fet és aquest, amb tota la seva revoltant cruessa: a Espanya hi ha un poble que troba en la vida pública reconeguts i enaltits els elements de la seva personalitat que els pobles més fortament estimen; i uns altres pobles que veuen aquests elements substancials de la seva espiritualitat, de la seva personalitat, excluits de les lleis de l'Estat; de tota la vida pública.

I aquest estat de coses, els pobles que el suportem, els que'n som víctimes, no estem disposats a consentir-lo. No ho volem perquè hi tenim dret, perquè constitueix un estat de servitut col·lectiva, perquè l'exclusió de la nostra llengua i de la nostra espiritualitat ens exclueix del govern, converteix els ciutadans d'aquests pobles preterits en espanyols de tercera classe, en una mena d'íloles que treballen en els oficis humils, mentre els senyors els manen.

Ni hi volem nosaltres ni ho han volgut els homes de les generacions passades. Qui no veu que en el moll de tants processos inexplicats de moviments públics variadíssims que fan tan estèrilment agitada i il·lògica la història interior d'Espanya, hi ha la mateixa causa de totes les desmembracions territorials, aqueixa inestabilitat d'un país no constituït, d'uns pobles que no se senten bé, que es troben decentrats, malcontents, fins no tenint consciència clara del seu vilipendi?

Així, la coexistència a dins d'Espanya d'algunes d'aqueixes formidables acumulacions de forces espirituals que són les nacionalitats, en comptes d'enfortir l'Estat espanyol, l'ha portat a una dolorosa impotència, perquè, en comptes d'ésser utilitzades totes integralment per empènyer la grandesa d'Espanya, una d'aquestes nacionalitats, la més important, ha lluitat des del segle XVI i oberta segueix la lluita encara, per excluir, per assimilar, totes les altres. I així s'ha perdut estèrilment un esforç immens: el dels pobles amenaçats d'absorció que s'han separat o han lluitat per separar-se i l'esforç que ha hagut d'aplicar-se a retenir-los subjectes, quan amb un règim d'amor, d'igualtat política, tots s'haurien donat les mans per fer més gran el comú imperi.

Trascendencia del moment actual

En aquest estat de desunió, de desarticulació interna de les forces nacionals que resten en el clos de l'Estat espanyol, arriba Espanya a l'hora present, les circumstàncies de la qual fan més transcendents les seves conseqüències.

Per disminuida que sigui l'Espanya d'avui no es res davant la situació a que pot davallar a conseqüència de la guerra. Som en els preliminars d'una nova constitució internacional. Fins ara més o menys integralment tots els Estats europeus eren independents. Des d'ara hi haurà uns Estats que manaràn i uns altres que obeeràn. Es repetirà amb els rialmes actuals lo que amb les ciutats independents va succeir en els preliminars de la constitució de l'imperi de Roma. Els dèbils conservaran els senyals externs de la sobirania, com les ciutats aliades de Roma tenien els seus còsuls i el seu senat, però com aquestes seràn econòmica, política i militarment dirigides des de fora. Avui ja tots els pobles mitjans i petits tenen intervinguda la seva vida per Anglaterra o Alemanya. L'endemà de la pau aquesta intervenció es normalitzarà i intensificarà. El món restarà dividit probablement en dos o més grans agrupacions o trusts de nacions, que la liquidació de la guerra passada i la previsió de la vinenta, amb les seves forçades seqüències el socialisme en els procediments i el nacionalisme en la orientació, obligaràn a estrènyer amb lligams més forts i complexos cada dia.

Ja no's tracta, doncs, per Espanya de ser petita o gran, de tenir tals o quals provincies més o menys: es tracta de ser o no ser. O sent Espanya el moment i es prepara activament, intencionalment, reunides totes les seves forces, no aquestes ni aquelles, sinó totes, per assolir els horitzons de renaixença, de poder, fins de grandesa, que després de segles passaràn novament per ella; o devindrà una mena d'Andorra gran enclavada en la immensitat d'un

imperi anglo-francès estès des del Glacial del nord fins al cap de Bona Esperança, i de la India fins a l'Atlàntic, sense personalitat, sense influència, sense cap força ni significació, amb una corona i un ceptre purament simbòlics com aqueixes espases que llueixen avui inofensives en les cerimònies dels successors dels Cavallers del Temple.

Nosaltres, des d'aquesta Catalunya, que no pot tenir ministres ni generals i quasi ja ni bisbes d'aquesta Catalunya eliminada sistemàticament de tota intervenció activa en el govern d'Espanya, nosaltres als altres espanyols de bona fe, als que senten l'ànima oprimida per la impotència actual i desitgen aixecar la seva terra a una major dignitat interior i internacional, els senyalem l'obstacle: aqueixa lluita enervant, agotadora, inconscient a voltes ben conscient ara, entre una nació, litat predominant i unes altres que no's resignen a desaparèixer; i els convidem a cloure aqueix període, a engranar armònicament unes amb altres les nacionalitats espanyoles i totes amb l'Estat, en forma tal que cada una regeixi lliurement sa vida interior i tinguin totes la participació que per la seva importància els correspongui en la direcció de la comunitat; fent així d'Espanya, no la suma d'un poble, i les despulles mortes d'altres pobles, sinó la resultant viva, poderosa, de tots els pobles espanyols, sencers, tals com Deu els ha fet, sense mutilar-los abans, arrencant-los la llengua, la cultura, la personalitat, que són l'arrel vital de la seva força.

Necessitat d'un ideal col·lectiu

Obra de justícia és aquesta obra, però és també obra d'altíssima conveniència. Fundar la constitució d'Espanya en el respecte a la igualtat de dret de tots els pobles que la integren, és donar el primer pas vers l'Espanya gran, el primer i l'únic amb virtualitat per posar-nos en camí d'assolir-la. Aquest imperi peninsular d'Iberia que ha d'ésser el nucli primer de l'Espanya gran, el punt de partida d'una nova participació, forta o modesta, però intervenció a la fi en el govern del món, no pot néixer d'una imposició violenta. O no serà mai o ha de venir de la comunitat d'un ideal col·lectiu, del sentiment d'una germanor, d'un vincle familiar entre tots els pobles ibèrics de sentir tots, uns i altres, la gent de Portugal i la d'Espanya, els mals de l'isolament i els possibles esplendors d'una fusió de sentiments i de forces. Mes perquè a Portugal pugui florir aquesta nova idealitat, cal que els portuguesos vegin amb els seus ulls i sentin amb les seves orelles i toquin amb les seves mans mateixes que per fer una Iberia imperial no han de sacrificar la seva patria, ni la llengua de la seva patria, ni la lliure disposició de la seva vida interna en tots els ordres, sinó que servint el tresor espiritual de la seva nacionalitat participaran en el govern i la direcció d'una Comunitat més gran, d'una força que pot devenir, més o menys modest, factor mundial. I mentre duri a Espanya la política assimilista, mentre Portugal tengui en la situació de Catalunya i en la conducta dels governants amb Catalunya un exemple viu de lo que li hauria succeït si no s'hagués separat d'Espanya, com és possible que deixin de veure en la unió ibèrica una amenaça per la seva

llibertat, per la seva llengua i la seva cultura, per la seva dignitat?

En canvi, clos aquest període, respectat el dret de tots els pobles peninsulars governats des de Madrid, Portugal creurà en la possibilitat de que's respecti el seu i podrà entregar-se sense rezels ni desconfiances a l'impuls fecundisant de l'imperialisme Ibèric.

Per Portugal, com per Espanya tota aquesta orientació tindria un altre aventatge de valor imponderable: la possessió d'un ideal. Els pobles no s'aiquen del no-res, no surten de l'abjecció ni de la impotència sense l'acció transformadora, quasi taumatúrgica, d'un ideal. Els pobles sense ideal, són pobles estancats que es corrompen com les aigües embassades. Totes les renovacions nacionals glorioses són obra d'un ideal. Sense ideal ni governants saben enlairar-se per damunt dels estímuls de l'interès particular, es mouen obscurament entre la pols de terra. El geni i l'heroisme necessiten l'ambient dels grans ideals col·lectius. Però els pobles tenen en aquestes hores d'ideal florides de grans homes: pensadors, estadistes, generals, diplomàtics, i després mort l'ideal van rodolant avall anys i segles, governats per leguleis o per histrions de la realeza o de la plebs demanant assedegats a cada crisi l'home providencial que no arriba.

Fins ara aquest ideal de la unitat Ibèrica era un ideal llunyà i irrealisable, tenia totes les característiques de la utopia. Constituir l'imperi d'Iberia suposava una lluita amb Anglaterra. Anglaterra no podia voler que's constituís una gran potencia en el veïnat del seu camí de les Índies i a l'entorn de Gibraltar, com no li ha convingut que Espanya i Portugal sortissen de l'obscuritat, de l'anèmia que les posava in defenses a les seves mans.

Avui les coses han mudat. La guerra ha canviat els valors militars i polítics. Anglaterra sentirà des d'ara—com ho sentirà Alemanya—tota la importància de tenir al seu costat, no pobles inferiors o neulits, sinó nacions vigoroses, i les nacions són vigoroses, no pel nombre d'homes que poden sacrificar, sinó per la formació d'aquests homes, per la direcció política, per la tècnica, per la potencia cultural i industrial. Aquell concepte de la guerra que oposava l'industrialisme al militarisme motejant despectivament els pobles industrials «de pueblos de mercachifles», és totalment caigut: la guerra és el suprem afer industrial i no és possible preparar-la, sostenir-la ni dirigir-la sense una tècnica industrial, sense la industrialització intensa, lo més formidable possible, de tota la vida econòmica nacional.

I si persistís Anglaterra en seguir la vella política, de deturar la creixença dels pobles veïns, tampoc la seva oposició seria un obstacle tan irresistible com abans, perquè el seu poder restarà segurament alterat, per haver de compartir l'imperi del món amb altres nacions i per la valor ofensiva i definitiva d'armaments nous assequibles a pobles petits i respecte dels quals no té guanyada tan formidable aventatge.

(Continuarà)

Qui som jo

An el senyor Pere Domingo Batzer perquè té xarrera i n'està en darrer,

son nebot En Tòfol ara li escriu ardit com un profòl. I de tots se'n riu,

si és que d'ell se'n riguen; que sap pessigar i fins ensatar si a ell el pessiguen.

Aquest ell som jo: que no'm coneixeu? Si acàs no hu sàben, som de So'n Dallò;

i ja està dit tot, assò és, ja basta per sebre a casta de que és es nebot

que té es capellà Pere Lominguet per dir-ho tot dret sense anà a voltà.

Me dic Tòfolò de la Tòfolia perquè es meu nom sia més escoltadò;

que, en senti un nom d'ets altres germà, no farà girà ets uis de tothom.

I més, si es qui'l té, com me passa a mi, és un cap de gri, toix i pitolè.

D'aquesta manera lo que no és a un cap, és a s'altre i 'gaf lo que possible era.

Som aquell bandúa boig de la mala mort que duc es coll tort perquè un pic sa fua

vaig pendre de dalt una gran paret cap-avall tot dret; i va esser un salt

lo que's diu mortal: de bec vaig pegà i sa foradà s'olla bautismal;

vui dir, me vaig fer un bon braverol. No fonc assò sol lo que me vengué:

perque en dematí des llit vaig botar i me vaig trobar (¿qui hu'via de dir?)

amb so col més tort que no sa Justícia. ¿Pensau que malícia tengui de ma sort?

Idò anau errats, vaig dir: ¡ja hu vorem a on pararem tan enravisclats!

I bé me'n posaren de patracolins, i de paperins bé me'n ordonaren,

i de bavarades de suc de budells, i d'ensegonades que vint porcastells

haurien posats més que matadors. Me veren doctors molt anomenats;

emperò tot fou rentà es cap a s'ase i tirar sa casa ¿A on? Dins un pou.

Que jo tammateix no me vaig curar; sempre vaig anar coll-tort i deu més.

I encar'ara hi vaig gracies a Deu; no'm sap gens de greu i de res m'empatx

Per tot me passeig lo més devertit, i esse atxarovit sempre malaveig.

¿I que vos pareix d'aqueix nebotet del senyor Peret que assò vos lletgeix?

Escoltau un poc, veureu cosa bona; puix som dalt sa trona per ara no'm moc.

I vos vui donà un quants més d'indicis; seràn ses espicis d'aquest plat-blanc-pla.

No sé es compte d'anys que capbuitetjarem; bon mai mos ne dàrem jo i los meus companys.

Quantes de vegades vaga vàrem fer, móguent gros alguer; lo que és d'ensaimades

o bé de confits mos vàrem menjar ben re-molts de pics es doblers per dar

al mestre el dissapte. ¿No us ho deia jo que, per dar recapte, som de lo més bo?

Llavò me pegà per fer dibuixots, taques i burots; vaig comensà anà

a ca-Mestre-Sant, i no vos diré perque me'n espant es molt de papé

que vaig embrutà. Vaig veni a Ciutat i encapirronat amb so dibuixar

mig figurau-vos si s'espnyaria o si's compondria aquest cap manyós.

Llavò, per'cabar de jeure En Gelat, me passa p'es cap posar-me a glosar.

Me vaig fer poeta o bé glosador, cap-buit fermador. I té tanta treta

aquest bo d'ofici (¡mirau quina cosa!) que aquell que s'hi posa, es més poc desfici

que li pot veni es perdre es papé sa tinta, es temps i es doblers que té.

Considerau ara si me faré ric de tot aquest pic. ¡Que hu diga ma mare!

Llavò aplec cansons i quatre termots i n'umpl paperots; cerc tots es recons.

I de mi se'n riu en jo me'n ric d'ells; sols no sé que diuen aqueix estornells.

¡Vaja! Que hu sàben ara qui som jo? Crec que ab tot assò jo'm coneixereu.

I, en veure paper glosat i atepit, direu: ¡ja l'ha escrit!

EN TÒFOL BATZER.

N'Arnau

V

Ja sabeu que a ses possessions s'aixequen dematí, sobre tot en s'estiu perque sa feina és més jugera abans que es sol trega ses mordales de bon de veres, i ja se rescabalen sa gent des camp fent la sesta abans o després de dinar.

Sobre tot ets homos d'era se posen en feina abans de sortir es sol, per dur-se'n sa paia de sa batuda des dia abans a llensolades dins es sostre o an es paier que componen davora es rollo de s'era, perque amb sa blanor que té sa paia ben dematí per sa mica de roada que en sa nit es caiguda, s'aferra més i és més bona de apilar i fer-li treure p'es costats cara de paret. Es paier el sol fer l'Amo; ets homos d'era li duen es llensols de paia, i ell amb una forca la compòn escampant la per un igual fent pujar per amunt es paier de manera que fassa quatra costats, això és, quatre cares de paret de peu de murada per que s'aguant més fort.

L'Amo de Binifardell e-hi ha duita sempre molta d'idea amb so fer un bon paier, ben tait i es costats ben drets de cornaló a cornaló; llavò que mentres compòn amb sa forca sa paia que es missatges li duen a llensolades, cuida a esquerdar-se cana qui canta.

I com té una veu argentina i ben alta i no se plany gens, el senten de mitja hora al redó. Aquesta veu me despertà a mi. Pec bot des llit, guait per una finestra i era auba clarà crit En Miqueli, que també s'aixeca, mos vestim i rentam i mos toquen a sa porta.

—Endavant! dic jo.

I entra En Tòfol tot xalest, mos dona es bon dia i no'tris a ell, i mos diu:

—Bono, parlem de tot. Ma mare troba que hem de partir ara tot d'una a la fresca; dins un senyó mos ne duim berenar, arribam a St Salvador de bona hora, adoram la Mare de Deu, berenam, veim tot allò d'allà dalt, devers les deu tornam amb sèmbat que hi sol haver; i, en esser aquí, dinam tots ple-gats. I, en haver dinat, ja veurem quina búxola prenim.

Sa de Felanitx i de Ciutat, dic jo.

—No serà tant! liu en Miqueli. ¿O se creu que mon pare el deixarà fugir sense dinar a ca-nostà ni un dia? No hi pens!

—Bé, diu En Tòfol, deixen aquesta questió per quant siguem a Felanitx. ¿S'accepta el pla que he proposat fins an es dinar?

—Ja hu crec que sí! diguérem En Miqueli i jo.

Amb això mos compareix sa Madona, ben xalesta, mos digué es mateix manifest i no'trose hi firmàrem; davallam a baix, i ja hi trobàrem aquelles dues grans pitxoines de Na Bet Maria i Na Xerafina que feinetjaven amb sa criada, i no hu volgueu sebre s'escomesa que mos feen; i En Miqueli tot alabat amb Na Xerafina, i amb molt de motiu.

—¿Que li troba, D. Pau? me digué petit petit

—¿Que li he le trobar? dic jo. Que has tengut bon just, i que hi ha per perdre-hi es ser amb aquesta al·lot! No le hi perdistu però! No't deixes dur mai de sa pssió, sino de sa raó, perque per sa ró i es seny som homos.

En Tòfol motregué dos garrots d'uiastre, voltats in es cap damunt i ell que també en dia un per ell; i armats tots tres d'aquells garrots i amb un Adeu! ben corà an aquelles dues estornelles i a sa Madona i a l'Amo, que seguia canta qu canta com un rossinyol dalt es paier, ja som partits per amunt per amunt per sa pujada de St. Salvador, aquix puig tan gentil de qualsevol costa el vos mireu, es més alt i més pintorsc de tot aquell badiu de Felanitx, Santanyí, Manacor, Porreres, Montuï, Petra i St. Juan. Per trobar-ne de caseblants, heu d'anar an es de Randà an es de Calicant, an En Ferrutx d'Atà o an es serrat de tramuntana, de Glatzò an En Tomic; i acaba d'afaita an aquell puig es grandió santuri que sa piedat i devoció des felaneters i demés habitants des pobles venats alsà just a sa cuquia a lo Marede Deu de St. Salvador, a on pugn rei seguit pelegrins a betzef, i hu cida una Comunitat de bons Ermitan que escampen per tot arreu sa bonalor de Crist i són ver-

taderament s'aroma d'aquell alterós verger del cel.

Com haguérem parlat una estona de sa garridesa i galantia i delicia d'aquells paisatges i des panorames que s'extenien llunyadans a dreta i esquerra, tot fent sa nostra via cap amunt cap amunt, jo ja no poria estar pus sense sentir sa relació que En Tòfol m'havia promesa de N'Arnau, i li en-floc aquesta:

—Bono, Tòfol! ¿i que no seria hora ja de que comensasses a descapellar sobre N'Arnau *Achille Gorghetti Amplabucca*?

—Vostè té raó, respón En Tòfol. Bono, D. Pau, molta cosa d'això que contaré, no és bo per dir, perquè si a So'n Palafanga iu sabien, tendríen massa malícia de mi; i amb s'amistat que hi ha amb ca nostra, mon pare me rompria una espalla, perquè així mateix mos n'hem rigut massa de N'Arnau. Es que, com ell tot s'ho beu sempre que l'alaben o el bravegen, li hem posat un cap com una ferada amb En Mena; i, si no torna boig de tot, no serà res. I tu, Miquel, alerta a dir-ne res a negú i molt manco a Na Xerafina, perquè hi contaria llavò a Na Bet Maria i a ma mare i a sa criada i aquesta an es missatges i guardians, i aviat arribaria a oreies des de So'n Palafanga, i no me'n escaparia, me farien xeroi lo manco lo manco!

—No tengues ansia de res! diguérem En Miquel i jo. Això tot quedarà entre noltros.

—Amb aquesta confiança és que parlaré, diu ell. Idò, per acursar, vos diré que es de So'n Palafanga sempre són estats molt cosa de ca-nosta, és una amistat véia sa que hi ha. Així és que, quant me menren a Ciutat a estudiar, ja vaig anar a veure tot d'una N'Arnau, que cursava es llatí; i, mos férem tan amics, que hi anava casi cada dia a veure'l. A les-hores no era més que un cap-buitot, sense cap pretensió més que de bravejar de que a ca-seua estaven més rics que tot hom. Llavo com arribà a sortir bé de llatí, que tot es Seminari se'n esglaià, i vengué a estar amb noltros a ca-ses senyores Xeretes, al punt ja va esser molt més amic meu i d'En Mena que d'En Llevantol, que feia dos anys que eren condeixebles.

—I ¿com va esser això? diu En Miquel.

—Jo vos ho diré, diu En Tòfol. No era més qu'En Llevantol és un al-lot de primera bona, molt formal, què mai diu una cosa per s'altra ni fa mai una cara davant i una altra cara darrera, ni és gens afectat de fer la barbeta mai a negú, sino que sempre diu ses coses així com les sent. Per això mai alabava N'Arnau sense motiu i sempre li parlava clar, sense revolveries de cap casta, i ja sabeu que, *en dir-se ses veritats, se perden ses amistats*. No és tampoc que romanguessen mai baraiats En Jordi i N'Arnau, però aquest s'estimava més no conferir-hi gaire amb En Jordi, perquè an En Jordi no li aneu a florir ses oreies, en no esser amb coses de llibres, ciencia o literatura; lo altre no li entra, i el cansa i li fa són. N'Arnau no és estat mai així, i per això li agrada més haver-les amb noltros, que li afinàren tot d'una la flaca, i li davem fil a s'estel, i no mos hi campàvem gens malament. Una de ses desgracies que ha tengudes N'Arnau, són aquelles dues Ties seues, molt riques, però massa blaies i xemeroies, encara que unes santes dones. Allò de porer arribar a tenir un nebot capellà, les du venudes; i, per que N'Arnau e-hu arribàs a esser, sempre l'han tengut amb elles, aveiciant-lo una cosa de no dir i donant-li doblers davall davall per que estudià de gust i s'estim més capllevar per Ciutat i p'es Seminari que no per So'n Palafanga. Sa primeria d'estudiar, tot es temps que estigué dins es Seminari, no pensava més que en fer capbuidades i batlandines. Allà dins no uria tudar es doblers; però, quant fonc

surtit bé de llatí, que el passaren amb noltros, li entraren unes ganes d'esser molt i de qui li bravetjassen totes ses seues coses, que vertaderament feia riaies. An En Llevantol no li agradava gota; però En Mena i jo mos hi deveríem una cosa fora mida, perquè el preniem per compte nostro, en estar gens desenfainats, i jhala a alabar-lo! a la descosida, sense to ni sò. Treuria una mudada nova, uues sabates, un cape l, i ja mos posàvem a dir-li que era una cosa superior de bona i elegant, però que encara se'n mereixia més pe: que *tipos* com ell tan ben taiats, tan airosos, no se'n passetjaven, i llavò per esser de sa casa que era, es pagesos més rics de Mallorca de manera que tot era poc per ell; i l'homo, com sentia allò, lo manco que feia, era menar-mos-ne a un *casino* i pagar-mos cafè, copa i puro si era s'ivern o sa primavera; i, si ja érem damunt s'estiu, no mos escapàvem d'un gelat a *Ca'n Bartola* o a *Ca'n Juan de s'Aigo*. Així és que no n'anavam ni n'anàm gens en-darrer d'aquestes coses, en esser devers Ciutat: ec tenir-ne ganes, mos posàvem i mos posam a alabar N'Arnau, i tot d'una mos ne mena aprendre'n. I no vos eregueu que no nés l'abatessen de sa roda i de sa còrpora, sino que li dèiem que tenia un cap des més uberts que's coneixen, i que amb aquell bon cap seu i essent de sa casa que era, encara no hauria acabats ets estudis com ja el faríen cosa grossa. Ell mos contava que ses seues Ties el volien Vicari des llogaret tot d'una que diria missa. Però noltros li dèiem que això no jera res, i que mai havia de voler romandre an es llogaret, en no esser per anar-hi a passar s'estiu; i que lo manco l'havien de fer, tot d'una que hauria acabat, Catedratic des Seminari o Rector d'una parroquia de primera, i que això li havia; de servir de replà per besquetjar-se una Canongia, si no d'oposicions, perquè són massa sobrades d'atènyer, lo manco *de gracia*; i que, per poc que se sabés enginyar, encara se faria molt més amunt, *verbo* una Mitra.

—De manera, diu aquí En Miquel, que això que contà ton pare anit passada de que ses Ties de N'Arnau diuen de que serà Rector, Canonge i fins i tot Bisbe, sou veltros que le hi heu posat dins es carabassot?

—Sí, diu En Tòfol. I; veiam! noltros no sabiem a on l'havíem de pegar, i li fèiem aquestes berbes per riure, i veient que li donàvem tan de gust i que mos convidava tal seguit a prendre cafè, copa i puro i gelats i raccions de costelles i *beef-steaks* i bunyols i tot lo que mos passàvem p'es cap, i ja hu crec que hi anàvem llèpols ferm, perquè mos ne deixàrem amb massa bona boca.

—I ell, dic jo, que així mateix estudiava i s'aprofitava?

—Pocot ferm, diu En Tòfol. Esprimer any que estigué amb noltros, a forsa d'avisar-lo En Jordi de que, si no estudiava a les totes, no seria ase ni aubarda mai; i que amb tantes ganes com tenia d'esser molt, no li quedava altre remei que aplicar-se a s'estudi de casta granada, perquè hi ha molt de camp der córrer dins ses assignatures des Seminari; l'homo malvetjava així mateix a fer s'obligació. Però prenfa unes monees del dimoni com veia que En Jordi i altres el deixaven tan bon tros ennera dins sa classe, i treia foc p'es caixals contra es Catedratic perquè donava més importancia an aquells que no a ell, i li posava més creus que no pertocava a ses *composicions i traduccions* de castellà a llatí i de llatí a castellà que feien cada dia. Fins i tot deia que, en porer-se lluir gens amb una cosa que ell sabia, aquell bo de Catedratic, mai le hi preguntava, i que només li feia dir ses coses en que veia que estava més fluix. I lo gustós era que tot e-hu atribuia a enveja que li tenia es Catedratic!

—¿Es Catedratic enveja d'ell? ¿i de

què li havia de tenir enveja? dic jo aquí.

—Jo le hi diré, diu En Tòfol. Es que aquell Catedratic, que los feia sa *Perfecció de llatí* era fii d'un tal el sen Gatzoll, que era estat porquera molts d'anys de So'n Palafanga fins que un any posa a sa *Joia de Madrid* per a Nadal, i mè treu de vint a vint i cinc mil pessetes. Aquell homonet de s'alegría que tengué, li pegà an es cor i se morí deixant just un al-lotell i sa dona; aque, l'al-lot sortí tan lletrut i bon al-lot, que volgué esser capellà, i sa mare ben contenta, ja hu crec! An es Seminari sempre fonc es primer de sa classe, i tot d'una que tengué missa, el Bisbe el me fa catedratic de Perfecció de Llatí.

—Fins aquí, Tòfol vaig jo dir, no veig per quines cinc centes aquest bo de Catedratic havia de tenir enveja de N'Arnau.

—Si no n'hi tenia, diu En Tòfol. Era N'Arnau que n'hi tenia a ell, perquè no poria sufrir que un fii d'un porquer de ca-seua hagués d'esser catedratic seu i hagués de fer tant de nom com sempre ha fet, i ben guanyat que s'ho té. Però N'Arnau, veient que tal catedratic no li donava s'importancia que ell se creia tenir, deia que era per això que sempre el capficava, per venjar-se des de So'n Palafanga de quant son pare hi feia de porquer.

—Sí que hu ha d'esser potenc N'Arnau, per anar a pensar i dir això! s'exclica En Miquel.

—I no era això només no, diu En Tòfol. Ell també acusava s'altre Catedratic que tenia, de lo mateix, es Catedratic de Retòrica, es fii de mestre Meremec. Ja el coneix tu, Miquel.

—Prou que sí, diu aquest. Passa com es capellà de més cap que li haja hagut mai a Felanitx, i es més estudiador de tot es Seminari, segons sempre he sentit dir.

—¿I aquest, dic jo, també tenia enveja de N'Arnau?

—¿Qué havia de tenir! diu En Tòfol. Lo que hi havia que, com N'Arnau ranquetjava fort ferm de Retòrica, es Catedratic l'acanyissava sovint, i sembla que n'hi tirava qualcuna a ferir, en no sebre sa lissó, i N'Arnau feia sa fel contra ell. I com mestre Meremec abans de tenir es fii capellà i catedratic, campava molt curt i duia es ca ben magre, perquè no era més que un malanat fusteret d'arades, N'Arnau no poria sufrir que un fii d'un menestrale hagués d'esser Catedratic d'ell, que és fii de l'Amo de So'n Palafanga, que taparia de *dobles de vint* es catedratic i son pare.

—No i, per esser Catedratic, dic jo, deu esser questió de tenir moltes de *dobles de vint*!

—Ja té raó, D. Pau! diu En Miquel.

—Bono, du En Tòfol, N'Arnau és així: desgraciat d'aquell que no li va per ses seues ni li dona tota s'importancia que ell se figura tenir!

—I ¿com sabé ell, dic jo, que tal catedratic era fii de mestre Meremec?

Vaig esser jo, diu En Tòfol, que le hi vaig contar. I ara me confessaré: fórem En Mena i jo que, quant el sentíem queixar-se de ses *injusticies*, que deia ell, que li feien aquells Catedratic, li dèiem, per ferlo destraelletjar, que era que li tenien enveja per esser de sa casa que era i perquè no porien sufrir que ell hagués d'arribar a esser tan grossa, a lo que ells mai arribarien, per demafé que s'aixecassen. I ell tot s'ho bevia, i zas! mos ne menava tot d'una a prendre un café o un gelat o una racció de costelles, o an es cinematograf, pagant ell, com se suposa; i noltros ben contents. En Llevantol, si hu sentia com l'ensabonàvem d'aquella manera, llavò mos renyava dient que en bona conciencia no hu poríem fer; però noltros no miràvem tan prim perquè mos queien aquells cafès, costelles, gelats i cinematograf. Però lo salat fonc quant vengueren ets exàmens, que l'homo se pensava treure *benemeritus superior* o *meritissimus*, i només agla-

pi un *approbat*! Aquell dia no dinà de rabia, i treia foc p'es caixals i feia potedetes i tirava llamps i pestes contra es Catedratic. Noltros, per riure, li donàvem raó i fins li diguérem que lo que havia de fer, era dur aquells Catedratic an es Tribunal per que li pagassen danys i perjudicis; però que venia abans anar a veure el Sr. Rector des Seminari a donar-li part des fet, per que hi posàs remei, si volia aturar de que sa cosa paràs an es Tribunal. I fonc tan tudossa, que se va creure que le hi dèiem amb tota formalitat, i mos demanà si le hi volíem acompanyar a veure el Sr. Rector. Li dèiem que sí, i ja som partits cap an es Seminari; però En Mena, com fórem davant s'església de Monti-Siòn, digué que li havia agafat mal de ventre, i que no poria caminar, i s'afica dins aquella església. Jo m'hi volia aficar també, però no vaig sebre quina escusa donar. Lo que vaig resoldre, no presentar-me per cap vent del mon an el Sr. Rector, per que es Catedratic de Retòrica, que com felanitxer me coneixia, no anàs a contar-ho a mon pare, que m'hauria ablanides ses costelles de mala manera. Sobre tot, arribam an es portal des Seminari, tocam, mos obrin, entram, N'Arnau davant davant, jo darrera darrera, pensa qui pensa com e-hu'via de fer per fugir. Prenim escala i cap an es despatx del Sr. Rector! Com som a sa porta, N'Arnau toca, el Sr. Rector! contesta d'allà dins: *Adelante!* N'Arnau dona passa cap endins sense girar-se darrera, cregut de que jo el seguiria. I ¿que faig jo? Gir en redó, prenc escala i per avall com un llonç i fins que vaig esser a dafora, i ben depressa a veure si En Mena m'esperava dins l'església de Monti-Siòn. Ja no hi va esser. M'espita a ca-nosta i el me trob dins es llot; s'era colgat per fer de malalt fins lo endemà per que N'Arnau se cregués que era ben ver que li havia agafat un mal de ventre ben fort. Jo també ja tenia pensada s'excusa que havia de donar a N'Arnau d'esser-li fuit an es moment d'entrar an es despatx del Sr. Rector des Seminari. S'excusa que me semblà millor, fonc dir-li que, an es moment d'entrar an el Sr. Rector, m'havia reparada una grandiosa taca de tinta a sa pitiera de sa cambra, i que era fuit per no fer-li més mal que bé davant el Sr. Rector, que sens dupte hauria pres per una falta de respecte es presentar-m'hi jo amb tal taca Tancats dins sa cambra d'En Mena, cuidàrem a esclatar de riure de sa gran toixarruesa de N'Arnau; però no ròiem fort per que En Llevantol no mos sentís i no mos demanàs que era era allò, perquè mos hauria renyats fort si ell e-hu arribà a sebre que havíem feta tal farsa a N'Arnau.

—Bono! dic jo a les-hores. ¿i com li va anar a N'Arnau amb el Sr. Rector des Seminari?

—I ¿com li havia d'anar? Malament de tot, diu En Tòfol. El Sr. Rector el va treure defora amb caixes destrampades i li digué que enviaria a demanar son pare per donar-n'hi compte. N'Arnau tornà a ca-ses senyores Xeretes plorant. —Està fet de mi! deia ell. Mon pare em mata, en sebre-hu! E-hu veig ben clar que me romprà una espalla! —I allà plors i descapell! Aquí En Jordi se'n tem i se'n vé a veure què era estat. N'Arnau le hi conta, i En Jordi li diu: —Bono Arnau! no sigueu nins! ¿Me promets de bon de veres portar-te bé d'avui endavant, així com pertoca a un estudiant des Seminari? Amb tota sa meua ànima que t'ho promet! diu N'Arnau. —Estàs dispost, diu En Jordi, a demanar perdó de genoions an el Sr. Rector de s'asada que li has feta? —Ara mateix, diu N'Arnau. —Idò anem! diu En Jordi. I ja són partits tots dos cap an es Seminari. Toquen a sa porta des despatx del Sr. Rector, que les fa entrar; entren i N'Arnau s'agenoia demanant perdó brassos extesos. I En Jordi que no s'aturava de dir: —Senyor Rector, que el perdón! ¿Que'l perdón, Sr.

